

Loodus ja linnaeestlase kodu

II

Anu Kannike

(Algus Tuna 1/2002)

Loodus kui kodumiljöö osa. Tartu linnaosas

Üldiste ühisjoonte ja -hoiakute taustal on tänapäeva Eesti linlase suhe loodusesse siiski elulaaditi ja miljööti varieeruv. Näiteks võib tuua Tartu kolme, suhteliselt selgepiirilise eripäraga linnaosa elanike hinnangud oma elukeskkonnale ja elulaadile, mis avaldusid kodu mõiste defineerimises, oma kodu ja selle kujuduse kirjeldamises, samuti koduideaalist ja tarbimisharjumustest rääkides.

Supilinnas oli 30 küsitletud perest oma elurajooniga rahul 26, oma maja ja elutingimustega, mis varieerusid väikesest kööktoast 7-toalise majani, aga rahul 22. Rohelus ja aed, samuti avarus ja puumaja kaalusid elanike jaoks enamasti üles linnaosa negatiivsed jooned, nagu asotsiaalsed elanikud, madal heakorratase ja kehv kommunikatsioonivõrk. Inimesed pidasid positiivseks ka seda, et rajoon on ühtaegu nii kesklinnale lähedal kui ka eraldatud ja roheline. Supilinnast ärakolimist plaanis vaid kaks informanti (peret).

“Kõige tähtsam on see, et ei pea olema suure rahva hulgas. Ma olen küllalt eraldatud, aga ma ei ole ka niisuguses kolkas, ma kümne minutiga näiteks pääsen ülikooli juurde. Mulle meeldib palju rohelust.” (naine, 29, õpetaja) “See aed on tohutu nauding, mida ei anna millegagi mõõta. See on kasvanud aastast aastasse. Ja samuti see vanade ahjude nautimine

ja puidu nautimine on kasvanud aastast aastasse. Näiteks 4. korrusele ei koliks ma kunagi tagasi.” (Tõnu, 32, tehnik) “Elupaika hindan ideaalselt. Linnaosa kohta ma vastan nii, et Tartu on väike linn Supilinna külje all. Ma ei lähe siit elus mitte kusagile.” (“Parm”, 50, töötu)

Võrreldes teiste linnaosadega on Supilinnas elulaad maalähedasem. Paljude sealsete inimeste suhe loodusesse on rohkem maa- kui linnainimese oma, talupoeglikult loomulik ja vahetu. Keskkond on oma struktuurilt arhailine, ühe informandi iseloomustust mööda:

“Platonov kirjutas kunagi mingi külakese kohta, et sinna jõudis nõukogude võim jalamehesammul. Nii võinuks öelda Supilinna kohta, et siia ta pole veel jõudnudki.” (Tõnu, 32, tehnik)

Informantide hulgas oli ka rohkesti esimese põlve linlasi, samas kui näiteks tüüpiline Tähtvere elanik elab vanematelt või vanavanematelt päritud kodus. Looduslähedus on elanikele kodu kõige iseloomulik omadus ja kodu hindamisel selgelt esile tulev prioriteet. “Kodutunne on...võib-olla jah kokku see, et saan õue minna ja aeda minna ja päikest võtta, et mul ei ole sellist karbitunnet nagu korteris.” (naine, 29, õpetaja)

Paljud supilinnased on veendunud, et puumaja on inimesele loomulik ja parem elupaik kui kivimaja: “Puulobudikud on väga armsad ja toredad majad, palju tervislikumad kui kõik need teised kokku. Näiteks see maja (informandi kodu – A.K.) on täispuitmaja, palk

tegelikult. Krohvida seest kaetud, väljast vooderdatud lauaga. See on kõige ideaalsem elukeskkond inimesele, mis üldse saab olla.” (Tõnu, 32, tehnik)

Mitmed supilinlased tunnistasid, et kodukanditunne hõlmab nende jaoks tervet linnaosa. Räägiti ka, et ühe või paari tänava piires toimib seal linn täielikult küllana, kusjuures see hinnang on enamasti positiivne. Naabritevaheline suhtlemine on tihe ja üksteise eluga ollakse üsna hästi kursis. Üldjuhul naabreid ka usaldatakse.

“Kroonuaia tänav on see Supilinna piir linna pool ja kui ma sellest üle olen ja Tähtvere tänavast tulen siia, siis tead, et oled kodus. Kodurajoonis.” (mees, 75, pensionär) “Ma arvan, et terve Supilinn on praegu kodupaik. Algab Tähtvere tänav otsast ja lõpeb Emajõe-ga.” (Rain, 36, arst) “Ta ongi küla. Näiteks meil on ülepäeviti piimaring ja piimaringis saavad kõik Supilinna inimesed kokku. No aga loomulik, et kui sa oled seal juba autot ootamas, sa räägid ikka seal, et mis juhtus Piiri tänavas, mis juhtus Herne tänavas... Nii et läbikäimine on igas suhtes... Niisugust asja ei ole, et kui ma lähen naabrimehe juurde ja küsin, et kas sul on seda asja, ja ta ütleb, et mul ei ole, ma ei anna. Niisugust kommet siin meie külas ei ole üldse. Kui vähegi on, siis igaüks aitab.” (“Parm”, 50, töötu) “Naabrid kõik, lähme piima tooma koos: kuidas sul läheb, tead, mul kapsad kasvavad juba, kas sa paned ka oma kapsad kasvama... Ja kui peaks midagi vaja olema, midagi hõikad või oled, siis naaber jookseb.” (Helgi, 59, kuduja) “...kui sa siin – eriti alguses, nõukogude ajal – läksid, hüüti akendest, et kuule, kas veini on poes või ei ole ja siis sa vastasid neile, et ei tea või et on või ei ole, vastavalt siis, kuidas oli.” (Tõnu, 32, tehnik) “Naabrite vahel on tihe suhtlemine. Me lähme kodust ära, ütleme, et viska minu majale ka silm peale. Niimoodi käime kogu aeg. Kui ma siia kolisin, siis tutvustasin. Mina käisin ühel külas ja teisel külas ja tegin väiksed kohviõhtud.” (Oivi, 46, autojuht) “Kui ikka keegi sul tee ääres tööd teeb, ütlen ikka “jõudu”, kui mööda lähen. Sest enam-vähem tead-tunned, kes kusagil majas elab ja... nagu küla rohkem.” (Sirje, 54, sekretär)

Looduslähedase elukeskkonna väärtustamine ja tugevalt väljendunud linnaosaidentiteet avaldub ka aktiivses kivilinnade, Tartus

Annelinna põlgamises.

“Aias on... nagu elu. See on nagu maal maa päält elu. Ja ma kujutan ette, oi karistus, kes on riigikorteris, kus ei ole ühtegi maalapikest, kus ei ole isegi tillivarrekest ega sibulat võtta kuskilt. Väga raske, ränk.” (Lidia, 72, pensionär) “Igat kivi sa tunnend, igat taime, igat puud ja tead, kas sa tohid seda võtta või ei. See on nii, iga asi, mis siin on, kõik on teada. Inimesed ka siin ümberkaudu, kõik on ju tuttavad... riigikorteris sa ei leia kunagi oma kodu.” (Helgi, 59, kuduja) “Ma ei kujuta üldse ette, mis kodutunne saab olla neis suurtes karpelamutes annelinnades. Seal hakkab kodu korteriuksest ja lõpeb sealsamas ja piirneb põranda ja laega, millest kostab müra läbi. Aga siin on see kodutunne tugevam. Kodu hoitakse ja kaunistatakse palju rohkem ja hoolitakse selle ümbrusest. Suurtes majades seda praktiliselt ei ole. Arvan, et perekonnasuhted on siin ka tugevamad kui neis korterelamutes, kus inimestel midagi teha ei ole ja pole ka kohta minna, kui tekib küllastus teistest inimestest. Sellise suure kombinaadi inimesed ei oska metsa minna, nad unustavad selle ära.” (Rain, 36, arst) “Avarust peab olema, et ma saan teha, mis mulle meeldib. Aga mis seal Annelinnas, ma ei kujuta üldse ette. Mine hulluks seal. Mis sa teed? Käi ainult trepist üles-alla. Ja vahi seinu. Nii võib inimene infarkti saada kohe-selt.” (Jaana, 65, pensionär)

Supilinnalase kodu tähtis ja paljudele kõige olulisem osa on aed. Tihti seostub kodu mõistete just aiaga. Kodutunde loomisel on olulisel kohal aiatöö: “Aed ja aiatööd ja niisugused asjad, olenemata sellest, et tegu on linnakrundiga, linnakohaga, see annab sellise kodu mõõtme välja.” (Tiina, 31, õpetaja) “Koduga seostub aed kindlasti, oma aed, suured majad ei kõlba küll kusagile minu jaoks.” (Mare, 35, tööline)

Just aiad kujundavad linnaosale iseloomuliku sotsiaalse suhtlemise viisi. Aeda hinnatakse tähtsaks seetõttu, et see on põhiline sotsiaalsete kontaktide ja infovahetuse koht. Aed loob aluse ja võimaluse naabritevahelisteks kontaktideks – vahetatakse taimi, aiandusala-seid teadmisi. Piir korteri ja aia vahel on hädus, sest esiteks on aed koduse elulaadi lahutamatu osa. Teiseks on Supilinnas aed paljus üle võtnud elutoa funktsioonid. Selle taustaks on ka majanduslikud põhused – paljud elavad

kitsastes ja vaestes oludes ning aed võimaldab ka väikese korteri elanikul eluruumi laiendada. Aed lubab ka väikese sissetulekuga inimesel, näiteks pensionäril, kel puudub võimalus mööblit osta või remonti teha, oma elukeskkonda kujundada. Aias võetakse tihti vastu külalisi. Samuti nagu elutuba, on aed üleminekutsooniks privaatse ja välismaailma vahel. Kodu interjäär ja eksterjäär on tihti sõna otseses mõttes läbi põimunud – loodus tuleb tuppa taimede, lillede, ka looduspiltide näol. Aeda viiakse mööblit, dekoratiivesemeid, istutatakse “erilisi” või kingiks saadud taimi, mis täidavad põhimõtteliselt samasugust rolli nagu suveniirid elutoas.

Teatav võistlusmoment naabrite aedade vahel on olemas, kuid see pole niisugune prestiižikate iluaedade võistlus, nagu seda tuleb ette klassikalistes aedlinnades. Vanemad supilinnased kasvatavad rohkem juurvilju, meie informantidest kasvatas näiteks viiendik sibulat, tomatit ja kurki turul müümiseks. Nooremad – informantide hulgas oli näiteks mitmeid kõrgharidusega peresid väikeste lastega – ei pea aias oluliseks tulusust ega süsteemsust või korda, vaid nad kasvatavad lilli ja muid väiksemaid taimi pigem oma rõõmuks. Supilinnane on justkui veel mitte linlane, aga enam mitte maainimene. Ta tahab elada linnas, aga maalähedasel moel. Päriselt maale kolida ta ei soovi.

“Kasvatan lilli enese rõõmuks, igasuguseid haruldasi taimi, arbuuse ja päevalilli... Et lihtsalt huvitav oleks... botaanilist perioodi läbi teha. See käib ka inimese juurde, et ta on näinud taimi kasvamas.” (Tõnu, 32, tehnik) “Maal ma ei tahaks, suvel mulle meeldib maal, aga niimoodi, et maatööd ja niisukest ma jälle ei tahaks. Sellist nagu, et muru niita ja roosipõõsast. Lihtsalt nii, ilu pärast ja nii, ütleme, seal, pirnipuud, aga noh juurikaid nii eriti ei...” (Mare, 35, tööline)

Supilinn on kujunenud nii üliõpilaste kui ka looduslembeliste haritlaste meeliskohaks. Neile on Supilinna võlu selle erilises rohtunud romantikas, isemoodi miljöös ja auras. Supilinn pole mitte ainult elupaik, vaid nii mõnelegi selle asukale ka maailmavaade, mentaliteet, mis ühendab eeskätt selle haritlastest või poolharitlastest elanikke. Supilinnlasi seob tugev linnaosaidentiteet ning nad paistavad teiste Tartu informantidega võrreldes silma

emotsionaalsemate ja selgemate hinnanguatega oma kodu ja elukeskkonna kohta ka üldiselt.

“Loomulikult on Supilinn kõige räämam... aga samal ajal on siin oma teatud romantika. Kõik on natuke viltu. Seda maailmas igal pool ei ole, sest kui sõita Läände, on kõik nii püsti, see ei anna mitte midagi...” (Tõnu, 32, tehnik) “Supilinn on Supilinn. Ma ei teagi, kas Eestis ongi teist niisugust kohta. Mulle meeldib näiteks väga puuriitade lõhn, praegugi käime seal tihti lastega jalutamas. Inimesed elavad seal oma elu, neil pole asjagi, mis seal mäe peal toimub. Lihtsad inimesed, joodikud on nad küll, aga kõik tunnevad kõiki. Nagu linn linnas. Hubane, tunduvalt hubasem kui muud linnaosad. Siin (Annelinnas – A.K.) pole mul niisugust turvalisuse tunnet. Mul on väga palju sõpru, kes on Supilinnas elanud ja nad on kõik ühtemoodi, väga sarnased.” (Leho, 33, ornitoloog)

Tähtvere elanikest küsitleti 20 peret, kellest kõik olid oma linnaosaga rahul. Mitmete arvates on tegemist Tartu parima rajooniga ja valdava osa küsitletute unistuste-kodugi paiknes just sealsamas. Mujale kolida polnud plaanis ühelgi Tähtvere informandil. Looduslähedast kodu eelistas linlikule 17 inimest 20-st, kusjuures linliku elupaiga eelistajad olid kõik allüürnikest üliõpilased. Linnaosa positiivsetest külgedest tõsteti esile vaikust, rohelust ja turvalisust, aga ka kesklinna lähedust. Negatiivsena mainiti vaid tänavate kehva korrastatust.

Naabritega on Tähtvere elanikel head või neutraalsed suhted ja neid ühendavad mitme informandi sõnul ka sarnased väärtushinnangud, s.t. nad on üldiselt haritud, neil on esiplaanil vaimsed huvid. Elanike arvates on Tähtvere säilitanud oma “intelligentide linnaosa” maine, olles koduks paljudele ülikooli õppejõududele. Head läbisaamist naabritega iseloomustab hooliv suhtumine üksteisesse ja tähelepanu, “silma peal hoidmine”. Lähemalt tuntakse oma tänavat ja kvartali inimesi. Naabritega tehakse kodumajas ja selle ümbruses ka ühiseid töid.

“Naabreid tunneme hästi, suhtleme. Nad on rahumeelsed, kenad, abivalmis. Majas on vähe elanikke ja meil on sõbralik läbisaamine.” (Malle, 59, õpetaja) “Naabrid on enamasti kõrgharidusega, ülikoolist, paljud on arstid.

Meil on kenad naabrid, koos ehitasime sauna keldrisse, asfalteerisime hoovi.” (Jaan, 39, insener)

Naabreid seob ka maailmavaateline lähedus: “Inimesed on siin üldiselt positiivsed, edasipüüdlikud, sihipärased.” (Helju, 69, pensionär) “Siin elavad inimesed, kelle väärtushinnangud on sarnased. Vaimne pool on rohkem hinnatud. Pole priiskavat toretsemist. Seda ei peeta nii oluliseks. Ollakse harjunud sellega, mis on.” (Karin, 34, kodune)

Väärtustati ka asjaolu, et miljö “tuletab meelde EV-aegset elamisstiili või -viisi” (Marta, 79, pensionär).

Tähtvere aiad pole enamasti kuigi suured, kuid elanikud peavad neid siiski oluliseks võimaluseks loodusega sidet hoida. Aiad on kindlalt osa kodu territooriumist ja annavad sellele lisaväärtuse: “Et ma tunnen akna all roosilõhna, vaat see on kodu.” (Astrid, 88, pensionär) “Positiivne on rahu, vaikus ja looduse lähedus. Siin on oma maalapp, võimalus kasvatada lilli, nii säilib lähedus maaga, aga on ka eraldatus. Eesaiad on suureks plussiks.” (Helju, 69, pensionär)

Ehkki umbes pooltel informantidest oli olemas ka maakodu, kus veedetakse suvel palju aega, tunnistasid mõned küsitletud, et maakodu järele pole neil vajadust, sest aed rahuldab täielikult vajaduse looduses veedetava puhkuse järele. Tähtveres on valdavalt tegemist ilu(lille)aedadega. Roheluse, oma aialapi väärtusena nähakse ka võimalust eralduda oma territooriumile, mis ei tähenda siiski kapseldumist. Teatav distants on lihtsalt normaalse suhtlemise eelduseks. Aedade kujundus on rangem ja pideva hoole objekt, aiandus on vähem mänguline ja rohkem prestiižobjekt kui Supilinnas. Loodus on siin rohkem allutatud kultuurile. Kui Supilinn on nii oma kujunemise kui ka elulaadi poolest agul, siis Tähtvere näol on tegemist klassikalise (inglise tüüpi) aedlinnaga.

Loodusmiljööd hinnates ei pidanud elanikud silmas ainult võimalust käsi mullaseks teha, vaid ka asjaolu, et läheduses on jalutamiseks sobiv park, et keskkond on lapsesõbralik ja vaade ilus. Distsants loodusega on suurem kui näiteks Supilinnas, kodu loomisprotsessis on pöhirõhk esemetel ja mööblil ning erilisel väärtustatakse just asjade ajalugu, päritolu ja sümbolset tähendust.

Annelinna, kus intervjuueeriti 81 inimest, ei saa pidada täiesti ühetaoliseks magalarajooniks. Annelinna alguse piirkonna suhteliselt vanemate korterelamute (1960. aastate lõpp – 1970. aastad) ümbruse miljö on märkimisväärselt erinev ühelt poolt endisest “Hiinalinnast” ja teiselt poolt Annelinna kaugemast – uuemate majade rajoonist. Seda vahet tajuvad ja rõhutavad oma hinnangutes ka informandid ise. Samas elavad ka näiteks Jaama, Männi, Pärna jmt. uuslinna majade vahel säilinud ühe- või mõnekorteriliste majade elanikud oma eripärasel miljöös – eramurajooni või aguli “saarekestel”.

Küsitletud 81 annelinlasest hindas oma linnaosa positiivselt 42, neutraalselt 25 ja negatiivselt 14. Annelinna eesosa elanikud töid kõige meeldivamana esile soodsa kesklinna lähedase asukoha, suhtelise rahu ja vaikuse ning teiste uuslinnaosadega võrreldes looduslikuma ümbruse (haljastus, Emajõe lähedus). Negatiivsetest joontest nimetati liiklusrüüa ja korralikkumiste kõrval kõige enam privaatsuse ning loodusliku koduümbruse puudumist. Samas kinnitasid paljud Anne, Uue ja Pika tänava inimesed, et ei sooviks mingil juhul elada Annelinna tagumises otsas.

“Ebameeldivat on niipalju, et selline puuritunne on vahest... ei ole loodusega sellist kontakti nii nagu maal olles, et astud uksest välja, ja muruesine. Ma ei tunne ennast vabalt... Mulle meeldib ikka väiksemas ja madalamas elada, mitte suures ja kõrges. Väikeses ja madalas saan rohkem omaette olla.” (Ellen, 41, juuksur) “Siin korteris ei ole mingit individuaalsust. Kõik, mis naabrid teevad, kuuled ära. Kodu peaks eraldi olema natuke, kuhu teiste müra ja teiste elu pealtkuulamine ei kostuks. Just see, et teiste elu ei tungiks sisse.” (naine, 58, insener) “Mind lausa šokeerib, kui nii võib öelda, nende 9-korruseliste majade rajoon seal Kivilinnas – see on minu meelest õudne. Ma ikka ütlen, et see on nagu meie väike Manhattan – kõrged, troostitud majad, vähe rohelust, tuul puhub ja tõmbab seal majade vahel. Selline linn ja kontsentratsioon – see mõjub kuidagi nendele inimestele.” (Aino, 68, pensionär)

Annelinna tagumise (Luunja, Ihaste) osa elanikud peavad oma piirkonna plussideks suhteliselt uuemaid ja korralikumalt ehitatud maju, aga ka avarat linnaäärevaadet ja kom-

paktset infrastruktuuri. Ebameeldivaks peetakse teiste üldiste suurelamute miinuste kõrval majadevahelise haljastuse vähesust ning parkimisprobleeme. Üksmeelselt leiavad aga pea kõik annelinlased, et nende kodu piiriks on oma korteri uks: "Kodukanti siin ei ole. Muidugi tead seda ümbrust, aga kodu lõpeb korteri uksega, me ei käi siin väljas jalutamas ega maja taga istumas." (Karin, 28, arst)

Elanike suhe oma koduümbruse miljösse sõltub paljus ka nende varasemast elupaigast, taustast, kust Annelinna on kolitud. Raskem on olnud kohaneda eramajast või maalt tulnutel. Paljud lepivad Annelinnas elamisega tänu võimalusele end vahepeal looduses "laadimas" käia.

"See üleminekuage! Oi jumal! See oli nii pikk! Siia eramajast tulla Annelinna, siia korterisse, see oli... ma põdesin seda nii kaua. Sest noh, oma majas iga krõps-kraps... aga siin kõik koridorihääled, maja hääled – see oli uskumatu. Ma ikka käisin õõbimas isakodus, kui meest ei olnud... Aga noh, nüüd ma olen ära harjunud. Ma olen harjunud, aga tänu sellele, et meil on Peedul suvekodu. Me oleme nii-öelda kogu aeg, suviotsa seal. Et on olemas koht, kus ma nii-öelda maandan selles looduses ja selles. Mitte ainult see kivi." (Kai, 41, kirjakandja) "Olen kasvanud maal, Räpinas ja meil on olnud oma maja. Eelmisega siinset ei anna eriti võrrelda – peab arvestama naabritega ja... ei ole nagu seda omaette olemist. Siia üle tulla oli päris suur kontrast – korter ja eramaja on ikka kaks väga erinevat asja. Kui maal olen, siis tunned ikka, et oled vaba, aga siin tunned, et oled raamidesse pandud." (naine, 27, politseiametnik)

Mitmete maalt pärit vanemate inimeste jaoks on ainsaks tõeliseks koduks jäänud sealne lapsepõlvkodu.

"Seal olid kõik ilusad puuhooned ja see siin kivikolakas. Kui käisin tööl, siis magada siin võis. Magamise koht ja terve ümbrus siin on ju ühiselamu, kui nii võtta. Kivimaja ma ei taha mingil juhul. Eestlaste kodu iseloomustab puhutus ja niisugune kodusoojus... Ega need kivimajad ei ole enam eestlaste kodud. Siin on segaelu." (naine, 69, pensionär)

"Maal oli päris minu kodu. Isa viidi mul Siberisse ja kodu löödi lihtsalt laiali. Kodu oleks muidugi ikka see, mis sinna maale maha jäi." (naine, 58, insener) "Ega (siin) võib-olla

niisugust päris kodu tunnet ei olegi... Siis kui ma maale lähen ja seal kui ma ringi käin, siis seal on ikka rohkem. Aga siin nagu see (on) ajutine või kuidagi." (Olga, 81, pensionär) "Kui kasutada sõna "kodu", siis kodu on ikkagi see, kus ma olen sündinud. Olgugi, et ma siin olen elanud juba oma 30 aastat, on see minu jaoks ikkagi nagu korter. Ikkagi oma, aga sellist sooja..., kui ma mõtlen "kodu", siis ikkagi lapsepõlvkodu." (naine, 57, raamatukogutöötaja)

Samas tähendas paljude vanemate elanike jaoks paarikümne aasta tagune Annelinna kolimine pere elutingimuste dramaatilist paranemist ning seetõttu on paneelmaja kodu neile tõeline unistuste kodu, kuhu kolimist meenutatakse nostalgiliselt kui läbinisti positiivset sündmust.

Arhangelskist pärit ja enne Annelinna kolimist vaid ühiselamus elanud naine räägib:

"No see on nagu minu esimene korter minu elus. Siia mina tulin ja siin olid minu lapsed. Ja siis kui oli raske aeg, mõtlesin, et hakkan vahetama... aga ma ei saa seda kohta vahetada surmani, ma arvan. See on nagu minu sünnikoht, nagu teine maailma sündimine." (naine, 50, arst) "Kui saime korteri, oli tunne, et lõpuks on kõik võimalik, lõpuks keegi meid ei sega, oma kodu oli suur rõõm." (Olena, 68, hüdroloog)

Annelinlaste kontaktid oma naabritega piirduvad pea eranditult teretutvusega. Isegi aastakümneid samas majas elanud inimesed jäävad majakaaslastega poolvõõraks, lähemad suhted kujunevad mõne üksiku naabriga ning lastel omaelaliste mängukaaslastega. Aedlinna-de omane tihe naabritega lävimine ja "naabrialve" siin üldiselt puudub.

"Terve elu, palju me siin oleme elanud, peaaegu 30 aastat ja terve selle 30 aasta jooksul olen mina paar korda istunud selle pingi peal, kus meie maja vanad prouad istuvad... Ükskord üks vanaproua ütles: "Kas teie ka siin elate? Millal te siia kolisite?" Ma ütlesin: "Maja avamisest saadik." Nad ei tunne mind. Ma ei ole suhtleja. See trepikodade süsteem, ega see eriti suhtlemist ei soodusta." (Vaike, 70, pensionär) "Seal, kust ma tulen (Tähtverest – A.K.), oli nii, et, läksid ära, ütlesid, et naaber valvaks. Siin ma pigem lausa kahtlustan ühte naabrit, kui neid usaldan." (Aive, 32, arst)

Annelinlastest mõned, kes omavad linna-korteri kõrval ka maakodu, nimetavad koduks

vaid viimast, linnakodu, kus tegelikult suurem osa aega veedetakse, on lihtsalt korter. 70 protsendil Annelinna informantidest on olemas maakodu kas vanemate või sugulaste maal asuva maja või talu, suvila või aiamaa/aiamaa näol.

Maakodu positiivseteks külgedeks on ruumikus, privaatsusevõimalus ja rohelus. Nii leiab 18-aastane tudeng: “Tähendab, koduga siin (korterit) ei ole midagi eriti võrrelda. Need on kaks täiesti erinevat. See on lihtsalt koht, kus ma saan magada, asjad ära panna ja koolis käia, aga kodus on teistmoodi need asjad.”

“Mehe vanemad elasid Haagel, lapsed olid kogu suve seal. Siis ei tundnud nii teravalt, et siin (Annelinna korteris – A.K.) on halb. Kui vanemad surid, ehitasime selle ümber. Mehe jaoks ongi kodu seal, lastel ka on kodu just seal. Õige kodu on maal – seal oleme maist oktoobrini.” (Olena, 68, hüdroloog) “No minu jaoks on ikka see põhikodu Hiiumaal ja ega ma ennast siin Tartuski päris hästi ei tunne... Ma üldiselt ei ole korteriinimene. Eks mulle meeldiks ikkagi oma maja kõige rohkem... Ei noh, linn ei ole meie jaoks kodu. Aga maal – seal ei ole praegu tööd.” (naine, 29, kodune) “Mul on maakodu ka olemas; need on täiesti võrdsed. Kui ma peaksin valima nende vahel, siis oleks väga raske valik.” (Veiko, 29, gümnaasiumiõpetaja)

Isikupärase ruumi loomise piiratud võimalused paneelmaja korteris tõstavad selle elanike jaoks nende maakodu tähtsust – seal saavad inimesed kompenseerida oma linnakitsikuses allasurutud loominguilise eneseteostuse soovi ja rahuldada privaatsusetarvet.

“Mina, kuna ma varem olen elanud kogu aeg oma majas, tunnen väga puudust, kui ma olen korterisse aheldatud. Tahaksin olla seal, kus ümber on aed. See on põhjus, miks ma käin sageli Rāpinas (maakodus – A.K.). Seal ma saan aeda kujundada, seal saab sisustada. Mööbel on seal nii mõeldud, kuidas on kõige ratsionaalsem, olen kardinad kujundanud siidivärvidega, katsetanud linikutega, väiksemate asjadega. Hakkan siis mõtlema, kui ma saan seda ellu viia, mitte niisama.” (naine, 31, õpetaja) “Maal on minu enda vabadusaste väga palju suurem, siin on see piiratud otseselt naabrite poolt. Seal on väljamineku vabadus, ka oma piiridest välja minnes, kogu see järv ja see... Otseselt ei pruugi seal teisi näha, kui ei

taha.” (naine, 32, arst)

Eriti mehed tunnevad, et meeste (käsi)-tööde tegemine on kivilinnas peaaegu võimatu, maakodu annab sellekski võimaluse.

“Tahaks ise küll teha, aga meestetööks pole linnakorteris kohta, pole töökoda. Peab olema eraldi kohakene ja maal on see pluss. Siin (linnas – A.K.) pole ma kätte võtnud isegi tööriistakasti uuendamist. Tahtmist nagu oleks, aga entusiasmi kaob.” (Andre, 30, arst) “Vat oma koduga on keerulised lood. Peale selle (korteeri) on meil maal üks maja, kus me suviti elame. Eks see on nagu töökodu, aga, ütleme, päris kodu on ikkagi maakodu. Aga see on ka muidugi, ikka septembrist jaanipäevani on ta ikka tegelikult kodu, aga üks osa on ikka seal ka... See korter... see on üks väga niisugune, kuna see maakodu ka on, siis ta ei ole nii, et ta oleks midagi erilist, ta on üks elamise koht. Vat seal (maakodus – A.K.) on see, et see on oma kätega üles ehitatud ja katuseid pandud ja remonditud ja verandad ehitatud ja värvitud jne. jne. Selles mõttes siin mina näiteks pole... ma ei viitsi väga siin remonti teha ja seda korterit nii lakkuda, kuna ma teen seal palju meelsamini. Siin ütleme teeks hädapärast, et enam-vähem võiks elada...” (Jüri, 50, dotsent)

Ka ideaalkodu on enamiku intervjuueeritud annelinlaste jaoks maakodu või linnalähedane looduskaunis kohas asuv maja. Looduslähedast kodu eelistaks linlikule 67% küsitletud annelinlastest.

“See (unistuste kodu – A.K.) oleks väiksem maja. Mingi aed võiks seal ümber olla. Kasutaks rohkesti puitu siseviimistluseks. Ta võiks olla viimistletud nagu mingisugune tare.” (naine, 21, raamatupidaja) “Ideaalikodu... võiks olla maamaja, koos väikeste kõrvalhoonetega, mingisugune töötuba seal, saun, garaaz. Kus on igale pereliikmele kindlasti ruumi omaette olla vajaduse korral... Ja muidugi äärmiselt turvaline. Ja muidugi maja ümber võiks olla mingisugune iluaed, kus on palju lilli, mingisugused kiviktaimlad, basseinid... Värvid sellised äärmiselt mahedad. Mingeid kriiskavaid toone jumalapärast mitte. Mingid pruunikad, natuke sellised rohekad, võib-olla natuke kollakad toonid. Hästi sellised mahedad, pastelsed toonid.” (Veiko, 29, õpetaja) “Kuskil järve või mere ääres, kus vaikus ja rahu ja mets ja linnulaul. Suuruselt peaks olema

keskmise või pisike – peaasi, et omaette ja eraldi. Värvilt pruunikas-kollakas-beežikas, seest sisustaks seda vastavalt aastaajale.” (naine, 47, raamatupidaja)

End ajutisteks elanikeks pidajate suhe Annelinna korterisse on pigem ratsionaalne kui emotsionaalne, seda peegeldab ka asjaolu, et paljudel annelinlastel oli raskusi oma kodu iseloomulike (eripäraste) omaduste esiletoomisega. “Praegusel kodul pole eriti iseloomulikke omadusi, see on lihtsalt natuke minimaalselt enda jaoks mugavamaks tehtud Annelinna korter, oodates paremat hetke, mil siit lahkuda.” (Kadri, 28, arst)

Teisalt lubab olemasoleva korteri käsitlemine ajutise, üleminekukoduna suhtuda ümbritsevasse linnakeskkonda leebemalt: “Ma pole kunagi tundnud, et oleksin nii hirmsasti kivide vahele pressitud. Kui ise aktiivne olla, saab siit välja alati. Ma ei dramatiseeriks seda (elu Annelinnas – A.K.) üle.” (Andre, 30, arst)

Tarbimine ja “roheline” elulaad

Ka inimeste igapäevaste tarbimisharjumuste ja -põhimõtete analüüs ütleb mõndagi looduse – kultuuri suhte kohta kaasaegse linlase maailmavaates. Koduintervjuudes esitati inimestele küsimusi asjade korduvkasutuse, säästlikkuse, üldse ökoloogilise mõtteviisi olemasolu kohta. Kokkuvõttes iseloomustab küsitletuid mõõdukas kuni ülimalt säästlik elulaad ja reserveeritud kuni äärmiselt kriitiline suhtumine tarbijamentaliteeti. Seejuures eitaavad mehed reklaami, uusi moekaupu ja tarbimiskirge kategoorilisemalt kui naised.

Reeglina vanu asju kergekäeliselt minema ei visata ja seda mitte ainult majanduslikel kaalutlustel. Inimesed leiavad, et nende jaoks on raske üldse midagi ära visata ja seetõttu kasutatakse muid võimalusi maksimaalselt: antakse ära, viiakse suvilasse, keldrisse või pööningule, kasutatakse ära teiste asjade tegemiseks või parandamiseks jne.

“Mina ikka kipun liiga palju seda vana hoidma, et igal asjal on ikka oma hing sees ja ma ei mõista neid inimesi, kes vahetavad mööblit iga natukese aja tagant, visatakse üks välja, teine asemele. Minu jaoks see ei ole mõistetu. Minu jaoks ikka, eks teda muidugi peab välja vahetama, et oleks olemas kõik, aga et ta säiliks.

Ühesõnaga, inimene ei peaks nii prassiv olema.” (Sirje, 51, sekretär) “Mina üldiselt ei raatsi midagi ära visata. Olen üks kolakorjaja tegelikult. Mul on kõik kapid seda kola täis, mida vaja ei ole, aga ma ei tea, midagi ei saa, seisavad.” (Mare, 35, tööline) “Enesealalhoiduinstinkt on nii suur. Paljud tegelikult minu teada hoiavad alles asju, mida nad ei vaja, aga nad ei suuda ka neid ära visata, sest ükspäev võib neid vaja tulla. No küllalt palju on riideid näiteks; niisuguseid, mis ei mahu enam selga või mingil põhjusel on kõrvale heidetud või moest ära või... Asju koguneb tõesti väga palju. Võib-olla ei olekski neid kappe nii palju vaja, aga need kapid on täis. Raamatud ei mahu ära. Nõusid on ka tegelikult omal ajal väga palju ostetud selleks, et oleks oma käest võtta kõik. Aga ma ei viskaks neid ära, ma ei tea... Nüüd tänapäeval on väga palju ilusaid nõusid poes, aga ma ei suuda midagi ära visata selle pärast, et osta uus asemele.” (Sirje, 49, trükitööline) “Mööbel saab enam-vähem ringi tehtud. Kui näiteks riidekapp ei istu, kui ta ikka on päris, väga- väga vana, siis ta saab saetud pooleks ja tehtud tast siis voodikapp või... Nii et päris ära ei lähe.” (Helgi, 59, kuduja)

Noorema põlvkonna informandid vabanevad tarbetuks muutunud asjadest küll kergekäelisemalt, ent neilgi läbivad vanad asjad enne lõplikku äraviskamist enamasti vaheetapi keldris, pööningul, maakodus või garaazis. Linnas piirab igaks-juhaks säilitamist ka panipaikade nappus. Maal elavate vanematega on linnanoortel säästmise-säilitamise pinnal ka konflikte. “Ema on väga kokkuhoidlik, ei raatsi midagi ära visata, arvab, et kõike läheb vaja. Kapi otsa pannakse karbid kõik. Vanasti on sitsiriiet tagavaraks ostetud, paremad tulevad peale, ikka seisavad. Seep on kapis. Selle pinnal tulevad tülid, mina tahan ära visata.” (naine, 21, üliõpilane)

Säilitamisesoov on osa üldisest alalhoidlikust maailmavaatest. Sama tütarlaps iseloomustab oma vanemate elulaadi: “Sõpradele suurest majast tundub see eksootika. Siia maani on seal välikäimla, sest isa raiub nagu rau-da, et ei saa teha sisse.” (samas)

Vestlustest informantidega koorus välja ka tendents, et mehed on suhtumisel kodu asjadesse, kodukujundusse ja tarbimisse naistest konservatiivsemad. Enamik mehi eelistab kodus teha nii vähe muutusi kui võimalik.

“...no siin on meil abikaasaga lahkkelisid, sest mina olen eluaeg olnud selline inimene, et kui natuke asi ei meeldi, siis ma viskan ta minema, sest ma ei kannata mingit rämpsuga ega koli kogumist ja ega mul ei ole seda ruumi ka, et koli koguda. Aga abikaasa... ei taha hästi ära visata, ta kõik prügi alati sorteerib veel eraldi üle, siis ta leiab, et pooled asjad tuleks alles jätta.” (naine, 29, õpetaja) “Ja naistega on alati arusaamatus, et mis sa hoiad niisugusi juppe. Ma ütlen, näh, mul on veevoolik katki, niisugune torujupp, paras sinna jätkamiseks. Tema ei saa aru sellest jälle – mis sa hoiad niisugusi asju!” (Jaan, 65, pensionär)

Nooremate ja haritumate inimeste seas on ka neid, kelle jaoks säästlik elulaad on omaette eesmärk. See on tihedalt seotud loomuliku, looduslähedase ja tervisliku elulaadi väärtustamisega. Tarbijamentaliteedile vastandutakse teadlikult.

“Mateeria alati seob, ta seob ka vaimu. Püüan olla tagasihoidlik, püüan hakkama saada niivõrd väheste asjadega, kui see võimalik on ja tarbida võimalikult vähe ja võimalikult viletsat. Aga see ei tulene sellest, et ma olen kooner, vaid... et ma ei taha, et maailma kulutatakse asjatult. Tarbimist, mis niisama ära viskab, ei pea ma õigeks. Ma pean õigeks, et niipalju kui inimene annab, niipalju ta ka võtab. Et oleks tasakaalus.” Samas tunnustab informant, et selliste põhimõtete järgimine pole lihtne: “Rahamaailm tahab oma seadusi suruda vaimualale. Kes tahab vaba olla, see peab neid sealt tõrjuma. Kui jälle väga lõa otsa olen läinud, siis püüan teadvustada ja siis jälle satun...” (Tõnu, 31, tehnik)

“Mina koon kampsuneid kolm–neli korda ümber, vanematekodust olen saanud selle kokkuhoidlikkuse. Kõiki katkisi asju me liimime, oleme äärmiselt alalhoidlikud.” (Kadri, 29, arst) “Asju katsume viimaseni kasutada, siis võetakse detailideks lahti ja tehakse uusi asju.” (Aivar, 37, politseinik)

Samas on tüüpiline keskklassi linlasest pereema nüüdseks enamasti loobunud mitmest veel 1990. aastate alguses ainuvõimalikust parandamise-ümbertegemise harjumusest, näiteks sokkide-sukkpükste nõelumisest. Isegi väiksema sissetulekuga peredes ostetakse pigem *second-hand* kauplusest “uus” odav riideese kui hakatakse vana ja moestlänut parandama.

Tarbimist iseeneses naudivad kõige rohkem nooremad keskharidusega edukates äriettevõtetes töötavad ja keskmisest suurema sissetulekuga inimesed.

“Riietega on sihuke jama, et... üldiselt ma kipun neid minema viskama. Näiteks eelmine nädal ma ostsin uue jope Stockmannist ja panin vana jope kilekotti, aga ma ei viitsinud seda tassida ja panin prügikasti. Nii et selles suhtes mul on sihuke... loll komme, et kui ma kusagilt midagi ostan, siis ma tavaliselt panen selga ja viskan vana ära. Kuigi, noh, tal ei olnud midagi viga, täiesti korralik jope, aga ma ei tea, miks ma nii tegin. Lihtsalt... Ma käisin näiteks eile poes ja ostsin endale 200 krooni eest süüa. Mul ei olnud täna üldse mõtet poodi minnagi, aga ma käisin täna jälle poes ja ostsin jälle 200 krooni eest süüa. Ma ei tea, miks ma üldse täna läksin, ma ei kujuta ette, lihtsalt läksin.” (Renno, 24, vahendusfirma töötaja)

Kõrgharidusega informandid esindavad valdavalt teadlikku (ja ühtlasi õpitut) kriitilist hoiakut nii materiaalse kui ka vaimse “seebikultuuri” suhtes. Usutakse, et selle peale tungi vastu aitab vaid tõeliste väärtuste sihikindel teadvustamine. “Reklaam tungib otse tahtesse, midagi ei ole sinna teha. Ainukene on teadvustamine reklaami vastu. Aga mõni asi ikka tungib läbi, hiljem saad aru, et oled petta saanud. Lapsed küll... see tuleb läbi elada, kui on võimalus, ma lasen neil selle haiguse läbi teha, lasen ämmal neile paar Barbie’t kinkida ja siis nad viskavad need varsti minema ja on korras. Ise ma tajun väga selgelt, mis on mis, arvan teadvat vähemalt. Ka abikaasa vaatas kaks aastat “Santa Barbarat”, aga lõpuks, osaval kaasabil, sai ta ka teada, misasi see on.” (Tõnu, 32, tehnik)

Arenenud läänemaailmas on levinud ja trendikas ökoloogiline elustiil, nagu ka ökoarhitektuur. Tavaeestlasele on nn. rohelise ideoloogia fraseoloogia aga veel suhteliselt tundmatu. Läänelikud säästuvusiid ja ökoehitised tekitavad meie inimestes isegi võõristust, kuivõrd suurele osale eestlastest on tsiviliseeritud maailma jaoks enesestmõistetavad elutingimused olnud aastakümneid kättesaadavad. Kunstmaterjalide, säilitusainete ja liigtarbimisega seotud probleemid on Eestis arutluse objektiks tõusnud alles viimase viie aasta jooksul. Kõdurajooni amortiseerunud korteri

elanik ei pruugi jagada vaimustust, mis tema "ökokodu" urbaniseerunud lääne inimeses tekitab.¹⁵ Samas on loodussäästlik mõtte- ja eluviis, ilma et seda sõnastataks ideoloogiana, meie inimeste, eriti keskmise ja vanema põlvkonna jaoks midagi väga loomulikku ja enesestmõistetavat. Selle taustaks on ühelt poolt talupojaühiskonnast pärit alalhoidlik ja looduslähedane mentaliteet, aga teisalt ka sellega põimunud kodanlik mõtteviis – eeskätt ratsionaalsuse ja otstarbekuse hindamine. Oma osa on konkreetsel ajaloolisel taustal – majanduskitsikus on tinginud vajaduse kokku hoida ning säilitanud asjade isetegemise harjumust. Noorema põlvkonna suhet loodusele on sellele lisaks ilmselt mõjutanud ka *New Age*'i ideoloogia ja kodukootud maausuromantika. Rohelise majapidamise saladused seisnevadki ju paljus tagasipöördumises tänapäeva vanema ja keskmise põlvkonna eestlastele nii enesestmõistetavate põhimõtete juurde nagu kokkumõeldud ja isetegemine.

Kodule suunatud tarbimisel on ökoloogiline mõtteviis küllalt määrav sisustusmaterjalide ja mööbli valikul. Informandid eelistavad selgelt naturaalseid materjale, eriti heledat puitu, samuti rohket rohelist. Samas suhtutakse niisugustesse materjalidesse nagu metall, klaas, betoon ja plastik reserveeritult, enamasti isegi täiesti eitavalt. Niisugusi eelistusi põhjendatakse nii tervislikkuse kui ka esteetiliste kaalutlustega. Nii on populaarne kohalikku päritolu täispuidust mööbel, naturaalsest materjalidest sisustustekstiilid.

Samas ollakse valdavalt loobunud looduslike puhastusvahendite kasutamisest, ka kõikvõimalikest pakenditest hoidub vaid vaesem elanikkonna osa ja seda puht-majanduslikel kaalutlustel, eelistades teha oma sisseoste turul. Sama kehtib energia kokkuhoiu suhtes. Pakendite korduvkasutust harrastab samuti pigem vanem põlvkond, seda nii kokkuhoiust kui ka lihtsalt endisaegsest harjumusest. Prügi sorteerimine pole kombeks ja mõned inimesed pidasid seda lausa veidruseks. Samas kurtsid teised, eriti suurte kortermajade elanikud, et puuduvad võimalused eriliigiliste jäätmete eraldamiseks ning et ainus koht ebavajalikest asjadest vabanemiseks on prügikast.

"Sellega (ebavajalike asjadega) on raskusi. Kas või lastel, kui asjad jäävad väikeseks. Ei ole neid ruume, kus hoida ja koguda. Lihtsalt

olen viinud prügikasti äärele, mõni ehk korjab üles. Ei oska panna ka kuskile. Näiteks lastel jääb vildikaid nii palju. Ei tea, need ka nagu plastmass, kuhu neid võiks panna õieti. Sinna prügimägedele vedada, et ma ei tea. Võiks nagu olla midagi, et ära eraldada kõik jäätmed. See reostab õudselts loodust, kas või vanapaberit ja ajakirju – ja neid koguneb, ma ei oska kuskile... Kui endal ei ole ahju ka ega pliiti, siis on täitsa... Selle koha pealt võiks küll midagi olla." (Ellen, 41, juuksur)

Kuna kasutatud asjade korduvkasutusse suunamise süsteem on tänapäeva Eesti linnades veel juhuslik, on üha massilisemaks muutunud vanade, kuid tervete asjade asetamine kotiga prügikasti kõrvale lootuses, et need sealt peagi uuesti "ringlusse" lähevad.

Niisiis sõltub see, kui "roheline" on üks või teine kodu, eesti oludes suuresti pere majanduslikust seisundist, kuid märkimisväärsed on ka põlvkondlikud erinevused. Vaesematele on säästlikkus objektiivselt möödapääsmatu. Samas on ühiskonna jõukam kiht saavutanud taseme, kus "silmatorkav tarbimine" on enast ammendamas, kõik staatusesümbolid – ruumikas maja, hinnaline mööbel jm. – on juba olemas. Selle kihi eliidigrupp on avastamas säästlikumat tarbimist, väiksemat kodu ja lihtsamat sisustust kui üht võimalust eristuda nn. tavaeurost.

Näiteks 45-aastane ettevõtja K. tunnistab, et on hakanud viimastel aastatel pidama oma 200-ruutmeetrist korterit liiga suureks: "100 ruutmeetrit oleks piisav, aga see maja peab olema nii mere lähedal, et saaks otse treppi randuda." Erilise saunakerise, mis oli kohe soe, kui vaid spetsiaalne kuppel pealt ära võtta, lülitas peremees hiljuti välja, kui oli avastanud, et tal pole mitme aasta jooksul kordagi tekkinud saunaminemise äkkmõtet. Paar aastat seisis korteri ruumikal rõdul bassein, kuhu vesi jäigi sisse laskmata. "Kevadel lubas naine lõpuks basseini ära vedada. No kes seal supelnud oleks? Inimesele on tegelikult vähe vaja," on K. arusaamisele jõudnud... K. hing ihaldab

¹⁵ Nii näiteks külastas 1990. aastate algul ülikooli õppejõu mugavusteta puumaja saksa aadlisuguvõsa järeltulijast noormees, kelle kommentaar oli: "Küllap nõudis omajagu vaeva, et veenda linnaametnikke veevärki ja keskkütet välja viima." (Mati, 45, õppejõud)

aina rohkem midagi erilist: “Mul on sellest küprokplaadist nii siiber, et papist seina nähes tekib tihti tahtmine sealt jalg läbi lüüa.”¹⁶

Siin esineb looduslähedus moodsa ökotrendina, kus minimalism tähendab moeteadlikkust, mitte aga kokkuhoiuvajadust. Neis kodudes ei kohta isetehtud diivanipatju ega ka omameisterdatud mööblit. Rahvusliku käsitöö asemel hinnatakse haruldasi eksootilisi ja kallihinnalisi suveniire. Looduses nähakse potentsiaalset prestiižiallikat. Samas pole meie eliidi hulgas neid, kes oleksid loodusest või füüsilisest tööst täiesti võõrduvad, sest paljudel on maal vanemad või sugulased, nad on nooruses käinud ehitusmalevas või harrastavad suvilas ehitus- ja aiandustöid.

Nooremapoolsem ja haritum linnaeestlane naudib ka väiksemate mugavustega elupaika, kui see on stiilne ja looduslähedane. “Arhailine keskkond on vahel nii vahva. Ise toimetades tunned, et kontroll oma elu üle säilib. Mitte nii nagu Ameerika pilvelõhkujate elanikel, kes võivad sussid püsti visata, kui toru katki läheb või telefon parasjagu ei tööta.”¹⁷

30-aastane heal järjel pereema, kes valmis-
tub oma maja ehitamiseks, leiab, et “eurovärki ma ka ei taha. Kui ma vaatan seda värvitud seina ja lahtist kööki ja...” A. ei suuda isegi edasi loetleda. Nii vastukarva on talle see mõte. Praeguses korteris on neil just see euro: “...ma tahan puitu ja kaminat ja ahju, mis öhtul köeb.”¹⁸

Erineva taustaga inimeste arusaamades selle kohta, mis on looduslik ja loomulik elukeskkond, on mõistagi ka palju erinevat. Lähutatakse erinevatest inspiratsiooniallikatest ja eeskujudest. Tuleb ka märkida, et käesoleva uurimuse piirest jäävad välja nii ühiskonna nn. eliit kui ka sotsiaalse redeli kõige madalamatel astmetel olivad. Kuid sellegipoolest võib väita, et elustiilide paljususest hoolimata on loodus enamiku linnaeestlaste jaoks üldiselt olulisemaid kategooriaid, mida peegeldavad nii ideaalsed kui ka reaalsed kodud. Suhe loodusega on linlasele kahtlemata oluline suhe, samas on see valdavalt suhe distantsilt, nostalgiline suhe. Seda näitab ka asjaolu, et tegelikult elus oli vaid mõni üksik küsitletu valmis päriselt maale kolima.

Eesti kultuuris olulised kategooriad, nagu loodusearmastus, individualism ja privaatsus-

seihalus, on eestlase teadvuses tihedalt seotud. Nende põimumine leiab konkreetse kehastuse just koduideaalis. Samal ajal on loodus, maalähedus ja kodukesksus omakorda väga olulised komponendid ettekujutuses “rahvuslikust” ja “eestlikust”.

Nõukogude aeg aitas kaasa sellele, et oma juurte poolest kodanlikud väärtused, kodanlik maailmavaade ja sellele vastav privaatsfääri elulaad omandasid rahvusliku tähenduse. Olla korralik eestlane ja kultuurne inimene tähendas paljuskki olla korralik kodanlane. Käesoleva uurimuse senised tulemused lubavad ka väita, et, vaatamata paljukardetud elulaadi amerikaniseerumisele on eraelu, kodu ja perekonna põhiväärtuste tasandil 1990. aastate linnaeestlase mõttemaailmas suhteliselt konservatiivne. Meid ümbritseva asjademaailma moderniseerumistempo ei tähenda seda, et niisama kiiresti muutuks ka maailmavaade. 

¹⁶ E. Ellermaa. Raimo Kägu – sajandivahetuse eüekas. – Seltskond 07.12.99, lk. 26–28.

¹⁷ L. Saalep. Kodu mõisa südames. – Anne 1999, nr. 12, lk. 88–92.

¹⁸ R. Merendi. Annika Laas – meie aja kangelane. – Kroonika 07.09.99, nr. 36/187, lk. 22–24.